

Az oktatási segédanyagról

A Vígszínház oktatási segédanyagait azért hoztuk létre, hogy kiegészítsük az előadások élményét, illetve hozzájáruljunk annak továbbgondolásához és tanításához. Elsődleges célunk, hogy megkönnyítsük a pedagógusok számára a diákok felkészítését az adott előadásra, és a színházi látogatás után annak közös feldolgozásához nyújtsunk segítséget. A segédanyagokban összegyűjtjük a drámákkal kapcsolatos lényegesebb történelmi, színház- és irodalomtörténeti információkat, háttérismereteket, amelyek a diákok előzetes tudását egészíthetik ki. A csomag magában foglalja az előadás után megtárgyalandó fontosabb kérdéseket és szempontokat, melyek a darab megértéséhez nyújtanak segítséget – így a darabok tartalmi összefoglalóját, a szerző életrajzát, rövid történelmi áttekintést, karakterleírásokat, előadás-történetet, lehetséges esszé- és vitatémákat, levezető játékokat és ötleteket további szempontok megvitatására.

az oktatási segédanyagot készítette | Balassa Jusstina drámapedagógus
előadásfotók | Dömölky Dániel

Charlie Chaplin

A diktátor

rendező | Eszenyi Enikő

Hynkel/Borbély	ifj. Vidnyánszky Attila
Schultz hadnagy	Wunderlich József
Herr Spejz	Hajduk Károly
Herr Hering	Gados Béla
Hanna	Szilágyi Csenge
Tudósító	Ember Márk
Grüber úr	Lukács Sándor
Grűberné	Igó Éva
Napaloni	Király Dániel
Napalóniné/Schumacherné	Hullan Zsuzsa
Kalapos úr/Pincér/Sovány járőr/Trombitás	Zoltán Áron
Spook/Wagner/Parancsnok/Kibitzen	Gyöngyösi Zoltán
Titkosügynőknő	Waskovics Andrea
Hilda	Réti Nóra e.h.
Szatócs	Viszt Attila
K. kapitány/Magas járőr	Ertl Zsombor e.h.
Angol katona/Járőr	Reider Péter e.h.
Anna	Rudolf Szonja e.h.
Nővér	Márkus Luca e.h.
Ápolónő	Antóci Dorottya e.h.

Közreműködik: Ánosi Gábor, Bálint Barna, Bársony Szandra, Forrás Adél, Kolozsvári Ádám, Kóbor Balázs, Kurucz Ádám, Tóth Brigitta, Tóth Máté, Safranka-Peti Zsófia, Viola Péter, Vitárus Orsolya

Zenészek: Hlaszny Ádám, Hosszú Kristóf, Gellért-Robinik Péter, Kiss-Varga Roberta Izabella, Kurucz Levente, Mester Dávid, Rónai Gábor, Tóth Péter, Standovár Mátyás

reptetés technika | Mihály Gábor
pirotechnika | Török Ferenc
artista oktatók | Kőműves Tibor és Vincze Tünde
mozgásmester | Rujsz Edit
verekedés | Balázs László
jelmez kivitelező | Horváth Katalin
súgó | Mészáros Csilla
ügyelő | Balázs László, Schmidt Róbert,
Wiesmeyer Erik
a rendező munkatársai | Cseplye Dániel,
Efstratiadu Zoé, Patkós Gergő

szcenika | Juhász Zoltán
világítás | Csontos Balázs
zeneszerző | Kovács Adrián
zenei vezető | Mester Dávid
díszlet | Antal Csaba
jelmez | Pusztai Judit
koreográfia | Bóbis László
dramaturg | Vörös Róbert

A filmtörténet kezdete

A technikai fejlődés, a XIX-XX. század fordulója környéki újabb és újabb találmányok ámulatba ejtették a kor emberét. A világ és a mindennapi élet átalakult, Európában és az Amerikai Egyesült Államokban a nagyvárosok száma és a nagyvárosok lakosainak száma is drasztikusan emelkedett, köszönhetően, többek között a fent említett technikai fejlődésnek. A telefon (1876), az elektromos közvilágítás (1880 – New York, Broadway), az első földalatti vasút (1896 - Budapest) a négyütemű motor (1876), az első tömeggyártású autó (1908 – Ford T-modell) mellett a korszak egyik legnagyobb csodája a mozgófilm feltalálása volt.

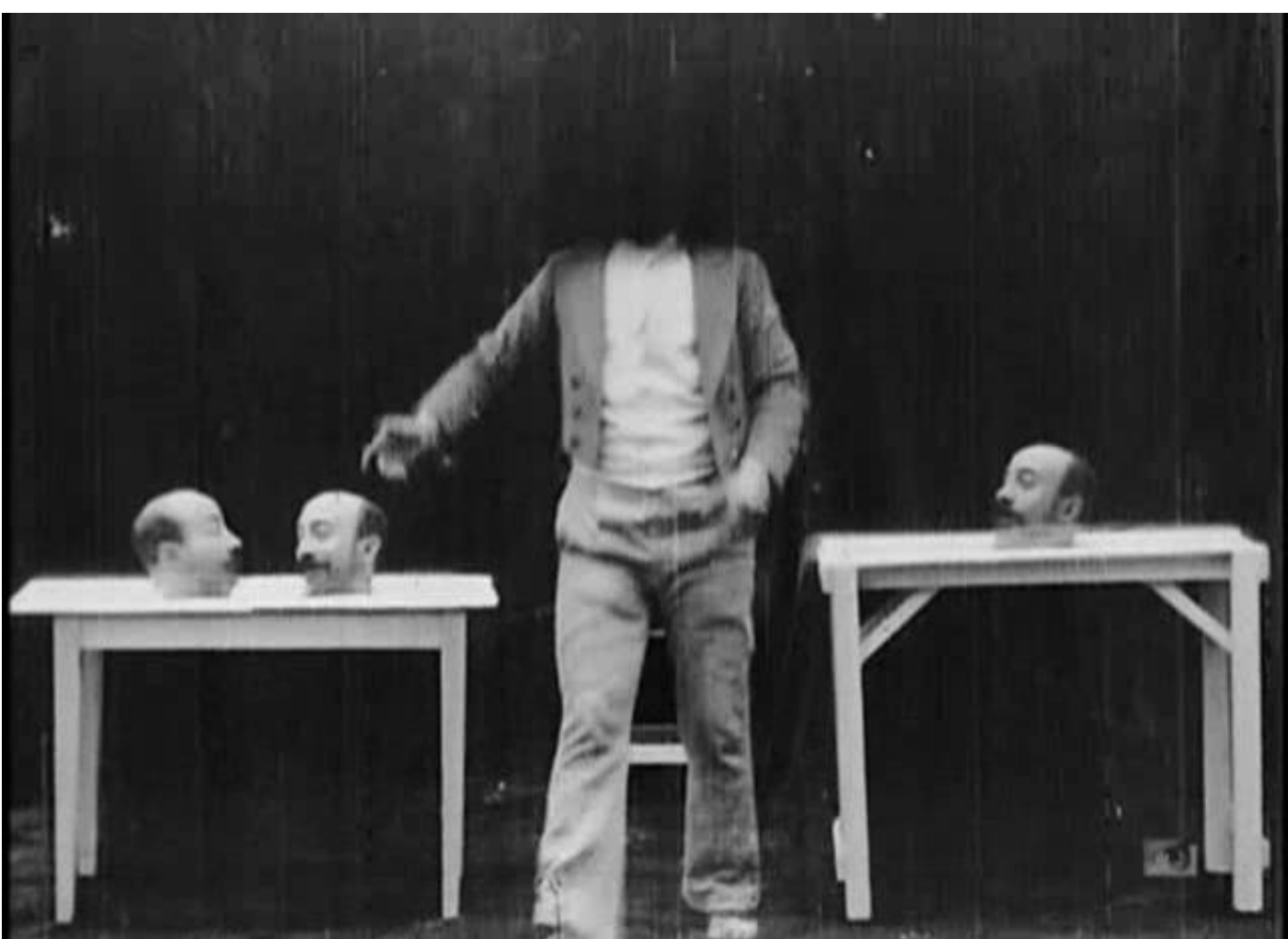
De a film kezdete nem azonos a filmművészet kezdetével, mert az első tekercsek megszületésekor még senki nem gondolta, hogy az új találmány később a hetedik művészeti ággá válik majd. Papírszalagra fotózott képek sorozata már korábban létezett, de az első filmszalagra rögzített filmet Thomas Edison készítette 1894-ben. Érdekesség, hogy a filmet a Kodak gyár állította elő, amely később a világ legnagyobb fényképezési cégévé fejlődött. Edison filmjeit pénzbedobás után egy gépbe belenézve láthatta az érdeklődő, egy évvel később a Lumière testvérek találmánya révén már nyilvános, vászonra vetített filmnézéseket is tartanak. Ezzel megszületik a mozi.

Az első vetítések filmhíradó jellegű részletekből álltak. A tűzoltók kivonulásának vagy a kovácsok munkájának rögzítése és visszanezése csoda számba ment, és a mozgó kép látványa megbabonázta a nézőket. A jeleneteket elsősorban színházi előadások szüneteiben vagy kisebb helyiségekben, alkalmilag vetítették. Az első, kimondottan moziműsorra építő intézmények a nickelodeon-ok voltak [nickel – 5 centes, odeon – színház], melyek, mint nevük is mutatja olcsón kínáltak 10-20 perces filmeket 1905-től.

Edison filmvetítő gépe

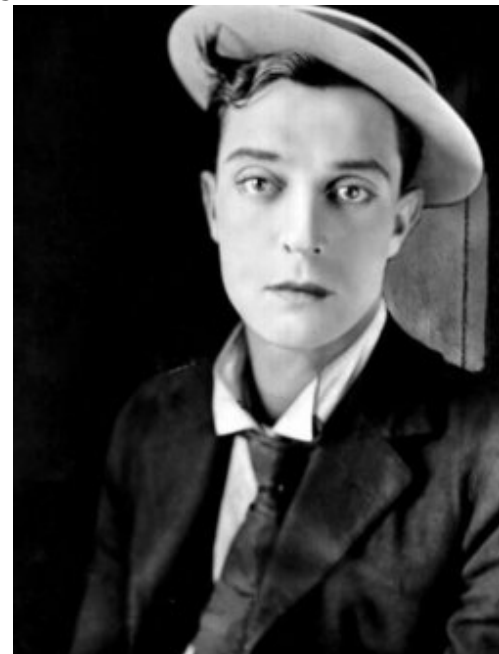
A valóságot bemutató részletek után nem sokkal megszülettek az első színészek által játszott filmjelenetek is. Ezek a rövid jelenetek, apró tréfákat, bohócszámokat tartalmaztak és már első megjelenésükkor kihasználták a film kínálta egyedülálló lehetőséget: a vágást. A filmkockák szétvágásával és összeillesztésével időugrásokat, pozícióváltoztatásokat, figurák megkettőzését, magasság és mélység eltorzítását és még számos trükköt tudtak végrehajtani a filmkészítők. A vágás, a kameraállással való játék és a filmkockák egymásba úsztatásának technikáját kihasználva megszületett a filmművészet egyik legtermékenyebb műfaja: a burleszk. Ebben a műfajban alkot maradandót a Diktátor című film rendezője, producere, zeneszerzője és főszereplője: Charlie Chaplin.

Korabeli filmes trükk

A burleszk

Sokak szerint az egyetlen igazi filmtípus, mert gyökerei csakis a filmhez kötődnek, ellentétben például a filmdrámával vagy a filmvígjátékkal, melyeknek alapjait az irodalomban kell keresni. A műfaj szellemi alapját a nevetésre, az ironiára és az önironiára való emberi hajlam jelenti. A bohócok és a vásári bábszínház tipikus figuráiból eredeztethető gyermeki naivitású alakok jellemzik a műfajt. Tragikomikus vonásuk alapja a rácsodálkozás, mely mindig bonyodalmakhoz és katasztrófákhoz vezet. Visszatérő figuráik nem fejlődnek, legfeljebb filmről-filmre módosulnak kissé (például Chaplin esetében). Szerethető jellemük alapja, hogy túlságosan őszinték a körülöttük lévő világhoz képest, és ez által hajlamosak kívül kerülni a társadalmi szabályokon. A szöveg helyett gesztusokra, mozdulatokra építő színészi akciók sorozatából (gag-ekből) álló műfaj nem forgatókönyvekkel dolgozik, mint más filmek. A forgatás előtt mindössze egy vázlatot készítenek, melyre a történet főszereplője, (aki rendszerint kiemelkedő ügyességű színész) improvizál, vagyis rögtönöz. A gag-eket a filmstúdiók vázlatfüzetekben gyűjtötték, hogy alkalom adtán elővegyék és válogassanak belőlük az adott filmhez kapcsolódóan. A burleszk filmek kedvelt témája a technikai eszközökkel ellepett modern világban eltévedt kisember ábrázolása, és bár a hangosfilm megjelenésével a műfaj háttérbe szorult, egy-egy művész még évtizedekkel később meg tudta újítani ezt a hagyományt. Ilyen volt az Oscar díjas színész-rendező, Jacques Tati, akinek figurája (Hulot úr) úgy jár-kezel a világban, mintha mindig labirintusban bolyongana. A burleszk aranykorának (1910-es, 1920-as évek) legismertebb és legsikeresebb alkotói Charlie Chaplin, Buster Keaton és Harold Lloyd voltak.

Buster Keaton, némafilm sztár

Feladat

Nézzétek meg Jacques Tati egyik filmjének rövid jelenetét:

<https://www.youtube.com/watch?v=6mtluyHcOnk>

Gondoljátok át, hogy ti hogyan vagy miben tudtok „eltévedni” úgy, mint Hulot úr, és készítetek rövid, egy-két perces jeleneteket. Eltévedés alatt nem csak a térbeli, utcai eltévedésre gondoljatok, hanem bármire, amibe bele tudtok zavarodni. A jeleneteket rögzíthetitek videóra is.

Helyzetkomikum – Jellemkomikum

Az irodalmi művekben, a színházban és később a filmművészetben is megjelenik a komikumnak mindkét fajtája. A kettő közötti különbséget a humor forrásában kell keresnünk.

A helyzetkomikum esetében a vicces helyzet alapja valamilyen szokatlan, senki által nem várt szituáció, amely akár teljesen független lehet a helyzetben részt vevők jellemétől. Nikolaj Vasziljevics Gogol Revizor című komédiája például egyetlen helyzetkomikumra épül: egy kisvárosba revizort (a város gazdasági helyzetét ellenőrző személyt) várnak, de miután nem tudják, hogy hogy hívják és hogy néz ki, összekeverik őt egy fiatalemberrel, akinek minden vágyát teljesítik a jó eredmény reményében. A történet minden mozzanata és humorforrása ebből az összekeverésből adódik.

A jellemkomikum alapja, hogy a vicces színpadi figura vagy figurák a szokásostól eltérően viselkednek, és ezzel komikussá válnak függetlenül attól, hogy az élethelyzet, amiben vannak teljesen átlagos. Az ismert színházi szerző, Molière esetében számos példát találhatunk erre. Az egyik legismertebb a Fösvény című komédiájának főszereplője Harpagon, akinek pénzéhsége és spórolási vágya minden más felett áll.

Feladat

Nézzétek meg a következő részleteket és vizsgáljátok meg a komikum forrásának szempontjából őket.

<https://www.youtube.com/watch?v=79i84xYeIZI>

<https://www.youtube.com/watch?v=OoI57NeMwCc>

Világtörténelem

Optimizmus és béke a XIII. Leó pápa által „szent évnek” nyilvánított századfordulón **1900**

Első repülőgép és autógyár az USA-ban és a nők egyenjogúságáért küzdő szüfrazsett mozgalom alapítása Angliában **1903**

Orosz forradalom **1905-1907**

Építeni kezdik a Woolworth Buildinget, a világ akkori legmagasabb épületét (241 m) **1910**

Elsüllyed a Titanic óriáshajó és az első levegő beszívással működő porszívó feltalálása **1912**

Első világháború **1914-1918**

Albert Einstein kidolgozza általános relativitáselméletét **1915**

Kommunista hatalomátvétel Oroszországban **1917**

Trianoni békeszerződés **1920**

Mahatma Gandhi erőszakmentes mozgalmának kezdete **1922**

Benito Mussolini fasiszta diktatúrájának kezdete **1925**

Chares Lindberg a világon elsőként átrepüli az Atlanti-óceánt **1927**

A nagy gazdasági világválság kezdete **1929**

Az első labdarúgó világbajnokság **1930**

Adolf Hitler Németország kancellárja lesz **1933**

Joszif Sztálin tisztogatásba kezd, mellyel megalapozza véres diktatúráját **1934**

Spanyol polgárháború, melynek végén Francisco Franco nacionalista diktátor lett az ország ura **1936-1939**

A második zsidótörvény Magyarországon **1939**

Filmtörténelem

Chaplin első színházi szerepe 11 éves korában **1900**

Az első western és bűnügyi film bemutatója A nagy vonatrablás címen **1903**

Megnyit a Nickelodeon, az első állandó, filmvetítésre szakosodott intézmény **1905**

Az amerikai mozi a szociális témákat boncolgat, a társadalmi egyenlőtlenségekről kezd történeteket mesélni **1906**

Az első filmsztár Mary Pickford sikereinek kezdete. Ő volt az első színésznő, aki „sztárfizetésért” „dolgozott” **1911**

Chaplin első megfilesített jelenete **1914**

Az első színes film **1917**

114 mozi üzemel Budapesten **1918**

A szovjet filmipar szárnyalásának kezdete **1922**

Minden idők egyik legismertebb filmjének, a Patyomkin páncélosnak bemutatója Moszkvában **1925**

Az első egész estés hangosfilm bemutatója Amerikában **1927**

Az első Oscar-gála **1929**

A gazdasági válság miatt több ezer mozi zárnak be az USA-ban és bemutatják Chaplin kedvenc saját filmjét, a Nagyvárosi fényeket **1931**

Állandó televízióadás Németországban **1935**

Walt Disney bemutatja az első egész estés rajzfilmet, Hófehérke címen **1937**

Charlie Chaplin Diktátor című filmjének bemutatója **1940**

Charles Spencer Chaplin

A filmtörténet egyik legismertebb egyénisége, forgatókönyvíró, rendező, színész és zeneszerző. Karrierjét színházi színészként kezdte, majd hosszas unszolásra végül beleegyezett, hogy felvegyék gag-jeit, amivel elindult filmes sikertörténete.

Az általa alakított bohóc karakterért több millió ember rajongott és rajong a mai napig. Filmbeli alakjának szerethetősége esendőségén, ügyetlenkedésein, apró termetén és be nem teljesült vágyain alapul. Kezdetben azonban Charlie figurája korántsem volt ilyen szerethető. Első filmjeiben egy erőszakosabb, bosszúállásra hajlamos, részeges és gyakran közönségesen viselkedő alak tűnik fel. Később változtat, és az alsó-középosztály csavargó szegény emberévé teszi Charlie-t, aki különböző munkakörökben igyekszik helyt állni. Ebben az időszakban állandósul filmjeinek dramaturgiája, mely „a cselekményt befejező, burleszk-szerű verekedésre és üldözésre irányul...Chaplin vagy állást keres, vagy már dolgozik valahol. Szórakozott, könnyelmű, figyelmetlen. De lényegében ártalmatlan, veszélytelen az ügyetlenkedése. Amikor azonban a hibáihoz mérten mértéktelenül súlyos és egyre súlyosabb büntetéseket részesül, figyelmetlenségei, ügyetlenségei következményei kezdenek igazságszolgáltató, visszafizető tartalmat nyerni. Ezekért az ügyefogyottságokért még keményebb ütés-rúgásokban, megaláztatásokban részesül, melyek aztán túltengenek, és a film e szakaszát teljességgel kitöltik. A csavargó eljut a teljes megaláztatás és fizikai elnyomás, ember mivolta tökéletes semmibe vételének állapotába. Minél katasztrofálisabb, feszültebb a helyzet, amit a gagszerkezetnek meg kell szüntetnie, annál elementárisabb erejű a feszültség feloldása, a burleszki diadalmámmor.” (Szalay Károly: Chaplin)

Az 1920-as években filmjei és figurája ismét változik és a verekedések és üldözések egyre inkább elmaradnak. Érzelmileg intenzívebb, finomabb, meghatóbb történetekkel áll elő. Alkotásai rövid részekből összeálló egészek, melynek részletei csak lazán kapcsolódnak egymáshoz. Ezek a kis epizódok inkább asszociatív módon, szellemileg és érzelmileg kapcsolódnak, és nem alakulnak történetfolyammá. Burleszkjei a komédiából a tragikomédiába csapnak át, abban az időszakban, amikor elkészíteti első egész estés (68 perces) játékfilmjét, A kölyök címmel. Nem sokkal később a hangosfilm terjedésével a némafilm sztárok közül sokaknak véget ért a karrierjük, hiszen ezzel az újítással a film dramaturgiája megváltozott és más jellegű színészi munkát kívánt, mint néma elődje. Chaplin azonban nem vett tudomást a hangosfilmről és továbbra is némafilmeket forgatott, Charlie alakjával a főszerepben. Zenéket komponált filmjei alá, de

Charlie

szereplői nem szólaltak meg. Mindezt azért tehette meg, mert ő maga volt a producere saját filmjeinek és később alapítója a United Artists nevű gyártó és forgalmazó cégnek, mely komoly sikereket ért el az amerikai filmpiacon. Charlie híres alakjának filmes karrierje 1936-ban ért véget a Modern idők című filmmel. „Kénytelen voltam megölni ezt a kedvenc alakomat, mert a régi némafilm utolsó mohikánja volt, és sohasem tudtam rávenni, hogy megszólaljon” – nyilatkozta később Chaplin.

Chaplin elbukja a Charlie hasonmásversenyt

Sokszor hallott legenda, hogy Chaplin egyszer kikapott egy Charlie utánzó versenyen. Ilyen versenyeket az 1910-es, 1920-as években gyakran tartottak és Chaplin egy alkalommal úgy döntött, hogy ő is megméretteti magát.

»A történet megjelenik Károlyi Mihály Hit, illúziók nélkül című könyvében is. Eszerint amikor Károlyi a húszas évek végén Amerikában járt, többször is találkozott Chaplinnel. Beszélgettek többek között a hangosfilm előretöréséről, más sztárokról és a film politikai propagandában való használatáról is. “Egyszer elmesélte, hogy a San Franciscó-i színház valamikor díjat tűzött ki Charlie Chaplin legjobb utánzója számára. – Természetesen én is részt vettem a vetélkedésben – mondta. – Lehetett ott vagy ötven Charlie, keménykalappal és csónakszerű cipőben, de engem nagy csalódás ért: csak a hetedik díjat kaptam meg.” – írja Károlyi.« (urbanlegends.hu, Károlyi Mihály: Hit, illúziók nélkül)

Charlie Chaplin: A diktátor

A hangosfilm uralmával és Charlie alakjának „halálával” új korszak kezdődik a színész – rendező életében, melynek egyik első és legerősebb pillanata az 1940-ben bemutatott A diktátor című filmje. Chaplint mindig is érdekelte a politika. Már korai műveiben is foglalkozik a társadalmi egyenlőtlenségekkel, első nyílt politikai témájú filmje azonban A diktátor, melyben a korszak európai politikai tendenciáira reflektál. Mint a történelmi időszakból is látszik a film forgatásának idejére hatalomra került, többek között Joszif Sztálin, Adolf Hitler és Benito Mussolini is. Utóbbi két alak Chaplin filmjének főszereplői között is megtalálható. A neveket megváltoztatva, de nagyon is jól felismerhető jelrendszerrel ábrázolta a két diktátort Chaplin, aki politikai állásfoglalásával kockáztatta világszerte meglévő hatalmas népszerűségét. Tervei között egy egészen más film szerepelt ez idő tájt, azonban a világpolitika alakulása, a soha nem látott mértékű agresszió és embertelenség a mindennapi aktualitások felé terelte gondolatait. Egyesek szerint didaktikus mű született a keze alatt, mások a korszakban olyannyira hiányzó humanizmus egyik fontos kifejeződését látják a filmben.

Annak ellenére, hogy a szereplők megszólalnak a filmben és zenei aláfestés is hallható, a némafilm korszakából átvett elemeket sem nélkülözi a mű. Különösen a két diktátor, Hynkel és Napaloni vetélkedésének jeleneteit jellemzik a mozgásokra és gesztusokra épülő gag-ek. Chaplin színészi erejét mutatja, hogy kettős szereposztásban mutatkozik meg, ő játssza a diktátort (az üldözőt) és a zsidó borbélyt (az üldözöttet) is. A kettős szereposztásnak dramaturgiai jelentősége van, hiszen az utolsó jelenet előtti félreértéses felcserélés jelenet után a zsidó borbély kerül a szószékre, ahonnan elmondhatja humanista és békét hirdető üzenetét a tömegeknek. Az üldöző és az üldözött azonosságának fontos jelentésrétege, hogy bárki lehet üldöző és bárki lehet üldözött is. A szerepek felcserélhetők és a történelem viharában mindenki kerülhet kiszolgáltatott helyzetbe. Mindannyian emberek vagyunk, és különbözőségeink ellenére rengeteg mindenben hasonlítunk – üzenik Chaplin képkockái.

Chaplin, a film két szerepében

Feladat

Nézzétek meg Chaplin Diktátor című filmjét.

- Milyen különbséget fedezhetünk fel a Vígszínházi változat és a Chaplin film történetvezetése között?
- Milyen eszközökkel tud élni a film, melyekkel a színház nem és fordítva?

Hitler és Mussolini, valamint Hynkel és Napolitano

Diktátorok

A diktátorok a XX. század elmúltával sem tűntek el a politikából. A második világháborúban elhullott véreskezű vezetők után számos társuk hatalmon maradt, míg mások a világháború utáni zavaros helyzetben igyekeztek hatalomra kerülni. A XXI. században is jellemzők a diktatórikus törekvések, statisztikák szerint jelenleg körülbelül 40 diktátor uralkodik világszerte.

Umberto Eco: A mindenkori fasizmus (részletek)

Az író, filozófus, kutató Öt írás az erkölcsről címmel közölt könyvében szedte össze a mindenkori fasizmus és ezzel együtt a mindenkori diktatúrák jellemzőit.

1. Az ősfasizmust hagyománykultusz jellemzi. Azt, hogy mi a hagyomány természetesen maguk a vezetők mondják meg.
2. A tradicionalizmus magában foglalja a modernizmus elutasítását. A modern világ elutasítása a kapitalista életmód elítélésének álruhájában jelent meg, de legfőképp 1789 szellemének elvetésében tükröződött. Úgy tekintettek felvilágosodás, a Ráció korszakára, mint a modern mételty kezdetére.
3. Az öncélú cselekvés kultusza – a cselekvés önmagáért szép, gondolkodni férfiatlan, a kultúra gyanús (Ha meghallom azt a szót, hogy kultúra, előkapom a pisztolyomat. – mondta állítólag Goebbels). Olyan kifejezések gyakori használata jellemző, mint „mocsadék értelmiségiek”, „tojásfejűek”, „sznob radikálisok”, „az egyetemek komcsi fészkek”, stb.
4. Nem tűri a kritikát. A modern kultúrában a tudományos közösség a véleménykülönbséget eszköznek tekinti az ismeretek bővítéséhez. Az ősfasizmus értelmezésében a véleménykülönbség árusítás.
5. Az ősfasizmus kihasználja és növeli a másságtól való természetes félelmet. Egy fasiszta vagy csírájában fasiszta mozgalom először is a betolakodók ellen szólít fel. Az ősfasizmus tehát rasszista.
6. Tipikus jellemzője, hogy a frusztrált középosztályhoz fordulnak, amely – valamilyen gazdasági vagy politikai megaláztatás vagy kiszolgáltatottság miatt – retteg az alsóbb társadalmi csoportokról.
7. A nemzet identitását egyetlen dolog tartja össze: az ellenségkép. Az ősfasizmus lélektana (lehetőleg nemzetközi) összeesküvés rögeszméjében gyökerezik. Ezért fontos az idegengyűlölet. De az összeesküvés belülről is támad, és ehhez a legjobb szereplők a zsidók.

8. Az ellenség mindig sokkal erősebb, gazdagabb (érdemtelenül), akit irigyelhetünk, és ugyanakkor gyengébb, legyőzhető, tehát reális eséllyel kecsegtet a javainak az elrablása.
9. Az ősfasizmus szerint az élet permanens harc, a „harcért élünk”. A pacifizmus cinkosság az ellenséggel. A cél a végső megoldás, az aranykor, mikor a mozgalom mindenütt hatalomra jut.
10. Az uralkodó erőssége a nép gyengeségén múlik. A gyenge népnek szüksége van egy erős vezetőre. Az elitizmus felülről lefelé szivárog, és minden felettes lenézi a hierarchiában alatta lévőket.
11. Az embert úgy kell nevelni, hogy hőssé váljon. Az ősfasiszta hős halálvágytól ég, keresi a halált, mely a heroikus élet legnagyobb jutalma. (Türelmetlenségében leginkább másokat sikerül halálba küldeni.)
12. Macsóizmus. Ebbe beletartozik a nők iránti megvetés, és a nem köznapi szexuális mássággal (pl. a homoszexualitással) szembeni intolerancia.
13. A nép örök hivatkozási pont a vezető számára. A nép hangja (mely nem létezik, hiszen a népnek semmibe nincs beleszólása) az, ami miatt a palamentet és a demokráciát elkezd felszámolni a diktátor.
14. A diktatúra egyszerűen, a legelemibb mondatokkal kommunikál és beszünteti a kritikus gondolkodást.

Zeppelin-tribün, melyet Adolf Hitler felszólalásai és a Nemzetiszocialista Párt tömeggyűlései számára építettek

Kezdő diktátorok kézikönyve

A diktatúrák természetét és a diktátorok személyiségét sokan sokféle módon igyekeztek összefoglalni és ma már számos remek könyvben olvashatunk a témáról. Ezek közül az egyik legérdekesebb Mikal Hem összefoglaló műve, melynek ironikus, gúnyos stílusa úgy mutatja be a diktátorok világát, hogy közben ki is neveti azokat. Hasonlóan Chaplinhez, ennek a műnek is két olvasata van, mert miközben fel-felnevetünk, eszünkbe jut, hogy a leírtak megtörtént esetek, és hogy a diktátorok a mai napig köztünk élnek.

„...Egyes esetekben mégis előnyt jelenthet választásokat tartani, ha másért nem, akkor azért, hogy Norvégiához hasonló idealista mikronemzetek irritáló vezetői befogják a szájukat. A demokratikus választásoknak azonban hasznos funkciója is van. Azáltal, hogy némi teret engedsz egy kevés ellenzéknek, könnyebben átlátod, mivel is foglalkoznak az ellenfeleid. Amennyiben hajlandóságot mutatsz demokratikus reformok bevezetésére, azt később érvként használhatod a kritikusokkal szemben. És ha elég ügyesen csinálod a dolgot, és különösebb ramazuri nélkül eléred a kívánt választási eredményt, akkor a választás segíteni fog, hogy nagyobb legitimitást szerezz...

A könyv magyar kiadásának borítóját

...A média ellenőrzésének kézben tartása az egyik legütőképesebb eszköz. Gondoskodj arról, hogy teljes ellenőrzéssel bírd az ország főbb tévécsatornáit fölött.

A műsorszórás kisajátítása egyáltalán nem bonyolult, és ez a norma a diktatúrák körében. Figyelj arra, hogy az állami csatornák a támogatóiddal legyenek tele, és hogy a koncessziós feltételek úgy legyenek alakítva, hogy a független csatornákat könnyen be lehessen zárni, amennyiben túl kritikusak lennének. Így a kellemetlenkedő médiumokat könnyen hatástalanítani lehet a bürokratikus formaságokra hivatkozva. A nemzet vagy az elnök megsértését tiltó törvények szintén jók a kritikák leállítására. Biztosíts az ellenzék számára korlátozott lehetőségeket a médiában. Ez valamivel realisabbá teszi a szabad választás illúzióját...

...Fontos, hogy hogyan jelensz meg. A médiának természetesen a politikai győzelmeidre kell összpontosítania, valamint arra, hogy mennyi pénzt költ a kormány jó ügyekre, és hogy milyen fontos szerepet játszol a nemzetközi fórumokon. A kemény fickó és fenegyerek imázsának megteremtése egészen jó eredményeket biztosított némelyek számára...

...Egyéb esetekben fontos, hogy az ember államférfiként jelenjen meg. Ehhez olyan színben kell feltűnnöd a tévében, ami azt sugallja, hogy a nemzet vezetőjeként rád bízott feladataidat végzed, és nem úgy, mintha a választási kampányban vennél részt éppen. A kampányt ugyanis egészében a médiára hagyhatod, a hízelgő kommentároktól az ellenzék neveltségessé tételéig. Ha a sajtó a kezeden van, igazán nem nehéz besározni az ellenfeleidet. A nemzetközi szervezetekhez fűződő kapcsolataik például mindig annak a nyilvánvaló jelei, hogy imperialista szándékokkal bíró országok nevében tevékenykednek.

Könnyedén befolyásolhatod a választást azzal, hogy megnehezíted a szavazásra való regisztrációt azok számára, akik az ellenzékre kívánnak voksolni. Azok az emberek, akik a vezetésedre és a jóindulatodra vannak utalva, mint a katonák, a fogvatartottak, a kormányzati tisztviselők és az állami tulajdonú vállalatok, üzemek alkalmazottai nagyobb valószínűséggel lesznek hajlandóak rád szavazni, mint a lakosság többi része. Ezért gondoskodj arról, hogy tömegesen legyenek regisztrálva, lehetőség szerint történhet automatikusan, a munkahely által szervezve. A vállalatok is kivehetik a részüket a választások szervezéséből, például azzal, hogy az alkalmazottaikat busszal a szavazóhelyiségekhez szállítják.

Gondoskodj arról, hogy azokon a területeken, ahol kevés támogatást élvezel, a szavazóhelyiségek későn nyissanak, ellenben korán zárjanak. Ügyelj arra is, hogy ezeken a helyeken hosszú sorok kígyózzanak a szavazóhelyiségek előtt, mert az gyakran visszaveti a választók lelkesedését. Ezekben a szavazóhelyiségekben érdemes túl kevés szavazócédulát és hiányos szavazói listákat hagyni, az effajta szabálytalanságokat ugyanis könnyen emberi mulasztásra lehet fogni anélkül, hogy tudatos csalásnak tűnne. A szavazatok vásárlása ingyenes élelmiszer és alkohol osztogatásával a szegényebb régiókban szintén működőképes megoldás.

Az ellenzék kézben tartásának vonzó stratégiája lehet, ha te magad hozod létre őket. Miután az ellenzék elhallgattatása miatt egyre több kritika érte Nurszultan Nazarbajev kazahsztáni elnököt, a saját lánya, Dariga Nazarbajeva vezetésével elindította az Aszar („Mind együtt”) elnevezésű ellenzéki pártot.

Sztálin titkárának állítása szerint a szovjet diktátor a következőket vallotta: „Nem az a lényeg, hányan szavaznak az emberre vagy hogyan, sokkal fontosabb az, hogy ki számolja a szavazatokat és hogyan.” És az öreg kommunistának ebben nagyon igaza volt...

...A legtöbb zsarnok rengeteg időt és energiát áldoz arra, hogy megossza az emberekkel, milyen csodálatos a vezetése alatt álló ország.

A propaganda a diktátor egyik legfontosabb eszköze. A diktatúrákban szinte mindig létezik valamiféle propagandamisztérium, amely a demokráciákban viszonylag ritkán lelhető fel. Ez annak a jele, hogy a diktátorok számára igen fontos az emberek felé irányuló információáramlás ellenőrzés alatt tartása. A propaganda számtalan formát ölthet. Sok országban jókora óriásplakátok hirdetik a diktátor lakossághoz intézett felhívásait vagy bölcs mondásait. A tankönyveket úgy igazítják, hogy a fennálló rezsimnek megfelelő oldalt domborítsák ki, és hogy a diktátor teljesítményei elegendő ismertetést kapjanak...

Ha a dolgok nem a várákozásnak megfelelően mennek, még mindig megvan a lehetőség a blöffölésre. Túlágosan kevés a termés? Írják azt az újságírók, hogy rekordév van. Az ENSZ kritizál téged? Vágass be a megfelelő helyen némi tapsvihart, amikor a híradó a közgyűlésen készült felvételeket mutatja...

A propaganda leghatékonyabb módszerei közé tartozik a lakosság feltüzelése egy külső ellenséggel szemben és az alapvető nacionalista és rasszista ösztönökre való apellálás...”

ifj. Vidnyánszky Attila Hynkel szerepében
Fotó: Dömölky Dániel

Feladat

Írjátok le az előadásban látott diktátor jellemvonásait. Hogyan jellemeznétek pszichológiai állapotát, személyiségét?